Itävallan suomalainen seurakunta 20-vuotta ja vähän enemmän – tie kiinnostuneiden yhteisöstä viralliseksi seurakunnaksi

Suomenkielisiä jumalanpalveluksia on Wienissä järjestetty vuoden 1978 joulukuusta alkaen. Jumalanpalvelustoiminta käynnistyi 1970-luvulla Wieniin saapuneen suomalaisen teologin, Lea Peikerin, toimesta, kun hän vuonna 1978 sai Itävallan luterilaiselta kirkolta pappisvihkimyksen. Pian Peikerin, joka toimi päätyönään sairaalapastorina, ajatuksissa alkoi kasvaa visio suomalaisen seurakunnan perustamisesta Itävaltaan. Hän sai koottua noin 20 hengen kiinnostuneiden porukan, joka otti tavoitteekseen alkaa organisoida seurakunnan toimintaa. Jo vuoden 1980 lokakuussa järjestettiin suomalaisten kokoontuminen, jossa oli 40 osallistujaa, ja jonka seurauksena syntyi ”Finnische-Evangelische Kirchengemeinde in Österreich”. Se ei ollut virallinen seurakunta, sillä paikallinen luterilainen kirkko ei vielä tässä vaiheessa tukenut vieraskielisten seurakuntien perustamista, eikä sillä myöskään ollut julkisoikeudellisen yhteisön asemaa. Seurakuntayhteisö alkoi kuitenkin jo vuodesta 1979 saamaan vuosittaista taloudellista tukea Suomen evankelis-luterilaiselta kirkolta. Myös raportointi Suomeen alkoi samaan aikaan.

”Suomalaisen seurakunnan” toimintasuunnitelmaan kuului kaksi jumalanpalvelusta vuodessa, kotikäynnit, raamattupiiri (toiminut vuodesta 1976), pyhäkoulu, kuoro sekä suomenkielisten kirkollisten toimitusten tarjoaminen. Kiinnostuneiden porukasta valittiin myös jonkinlainen kirkkoraati. Peikerin vapaaehtoisesti työnsä ohella tarjoamalle suomenkieliselle toiminnalle ja jumalanpalveluksille oli selvästi kysyntää Wienissä asuvien suomalaisten keskuudessa. Esimerkiksi adventin ja itsenäisyyden jumalanpalveluksessa vuonna 1980 kerrotaan olleen 300 osallistujaa! Useissa raporteissaan Suomeen Lea Peiker korostaakin neuvottelujen tarpeellisuutta ja sitä, että suomalaisten parissa tehtävää työtä ei voi jättää vapaaehtoistyöksi, jota pappi muun työnsä ohella suorittaa. Lean kokemuksen mukaan oli aikoja, jolloin suomalaistyö vei enemmän aikaa kuin oma palkkatyö.

Jumalanpalveluksia vietettiin 80-luvulla milloin missäkin, mm. Dorotheegassen, Lindengassen ja Börnergassen evankelisissa kirkoissa. Vähitellen alkoi syntyä myös ajatus suomalaisen seurakunnan omista tiloista, jota myös muut suomalaiset yhdistykset voisivat tarpeen tullen käyttää. Sopiva tila löytyi Cumberlandstrasselta, saman talon kellarikerroksesta, jossa Lea Peikerin työsuhdeasunto oli. Sen vuokraan ja ennenkaikkea remontoimiseen tarvittiin kuitenkin iso taloudellinen satsaus, joka epäilytti, mutta Peiker kuitenkin solmi vuokrasopimuksen maaliskuussa 1990. Tilojen kunnostamiseen kerättiin paljon raha- ja tavaralahjoituksia, tehtiin talkootyötä, ja myös Suomen evankelis-luterilaiselta kirkolta saatiin iso rahallinen avustus. ”Hyvän Tuulen Tuvan” avajaisia päästiin viettämään 8.11.1990.

1990-luvun alkupuolella alkoi seurakuntatoiminta ajautua vähitellen umpikujaan. Uusia vuosikokouksia ei enää kutsuttu koolle ja työn suunnittelu alkoi muotoutua täysin Lea Peikerin henkilökohtaiseksi aktiviteetiksi, kun neuvoa-antavaa kirkkoraatia ei enää oltu valittu, eikä selkeää ohjeistusta toimintavaltuuksien rajoista oltu ylemmältä taholta annettu. Kontrollin puuttuessa seurakunta ajautui myös taloudellisiin vaikeuksiin mm. tilojen remonttiin otetun velan ja velan korkojen takia. Lea, jonka oman pankkitilin ja valvonnan alla seurakunnan tili oli, vaati seurakuntaa ja Suomen kirkkoa ottamaan vastuun taloustilanteesta, mutta joutuikin itse vastuunkantajaksi. Seurakunnan taloudellista kaaosta selvitellessä paljastui myös seurakunnalle suunnattujen varojen väärinkäyttöä, mikä aiheutti tulehtuneet välit Lean ja monen seurakunta-aktiivin kesken. Peiker jatkoi suomalaisen seurakunnan

asioiden hoitamista vielä vuoden 1994 loppuun, vaikka oli samana vuonna katkaissut myös yhteydet Suomen kirkon ulkosuomalaistyöhön. Pappina suomalaisten keskuudessa hän toimi kuitenkin aina siihen asti, kun jäi vuonna 1997 eläkkeelle.

Vaikka suomalainen seurakuntyö oli muutaman vuoden ajan lukkiutuneessa tilanteessa, oli sille edelleen tarvetta. Suomen kirkon puolelta mietittiin vuoden 1995 käydyn piispojen välisen kirjeenvaihdon perusteella myös sellaista ratkaisua, että yksi pappi toimisi sekä Sveitsin että Itävallan suomalaisten sielunhoitajana. Suomalaisen oopperalaulaja Silja Mellanen-Jeneweinin tarmokkuudella neuvottelut Suomen ja Itävallan luterilaisten kirkkojen kanssa saatiin uudelleen käyntiin. Piispa Paavo Kortekangas ja ulkosuomalaistyön sihteeri Olli-Pekka Lassila vierailivat Wienissä joulukuussa 1996 ja tapasivat Itävallan kirkon edustajia suurlähettiläs Eva-Christina Mäkeläisen residenssissä. Neuvottelun tarkoituksena oli keskustella suomalaistyön järjestelyistä ja työssä ilmenneistä ongelmista.

Vuonna 1997 Itävallan ja Suomen luterilaisen kirkon välisten neuvottelujen pohjalta päädyttiin perustamaan yksityisoikeudellinen yhdistys suomenkielistä kirkollista työtä edistämään. Se olisi osa Itävallan luterilaisen kirkon toimintaa, ja sen johtoelimenä toimisi maallikkojohtoinen kirkkoraati. Suomen kirkko lupautui tukemaan työtä edelleen taloudellisesti. Kokouksessa maaliskuussa 1997 tämän nyt yhdistysmuotoisen suomalaisen seurakunnan perustamiseksi valittiin kirkkoraati, jonka ensimmäiset jäsenet olivat Silja Mellanen-Jenewein (kuraattori), Maija Asunta-Johnston, Kaarina Czeike, Liisa Näränen, Mirjam Gadolla ja Tuula Titze. Tuulan tilalle asettui vielä saman vuoden aikana Else Ter Shiphorts. Toisessa kokouksessaan seurakunta sai nimekseen ”Wienin Suomalainen Seurakunta – Finnische Gemeinde A.B. in Wien”. Seurakunnan teologisen vastuunkantajan tehtävään kutsuttiin Itävallan luterilaisessa kirkossa työskentelevä suomalainen pappi ja psykoterapeutti Johanna Uljas-Lutz. Hänet asetettiin ja siunattiin seurakunnan vapaaehtoisen sielunhoitajan tehtävään toisena adventtisunnuntaina 1997 Dorotheegassen luterilaisessa kirkossa.

Suomenkielisen seurakuntatyön uudelleen aloitus alkoi kuitenkin haastavissa olosuhteissa: vanhojen asioiden ja loukkaantumisten käsittely vallitsi keskusteluja, ja jatkuva rahan kerääminen koettiin taakkana. Uutta alkua varjostivat myös myös Lea Peikerin yksittäisille seurakunnan vastuunkantajille lähettämät oikeushaasteet koskien sitä, kuka on vastuussa seurakunnalle kertyneistä veloista.

2000-luvulle tultaessa oli Itävallan evankelisten kirkkojen suhtautuminen vieraskieliseen seurakuntatyöhön muuttunut, ja niiden yhdeksi tavoitteeksi tuli perustaa omia ns. henkilöseurakuntia ei-saksaa-puhuville jäsenilleen. Myös suomalaiset kutsuttiin perustamaan omaa seurakuntaa Itävallan luterilaisen kirkon alaisuuteen.

Johanna Uljas-Lutz, joka tunsi Itävallan luterilaisen kirkon hyvin, oli tärkeä asiaa eteenpäin vievä henkilö seurakunnan virallistamisprosessissa, jonka takana seisoi koko kirkkoraati. Neuvottelut molempien kirkkojen kesken alkoivat vuonna 2003 ja päätettiin vuonna 2005. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon arkkipiispa, Jukka Paarma ja Itävallan luterilaisen kirkon piispa, Herwig Sturm, allekirjoittivat historialllisen seurakunnan perustamisasiakirjan lokakuun 21. päivä vuonna 2005. Samana viikonloppuna, 23.10., vietettiin seurakunnan perustamisen juhlajumalanpalvelusta Weinberg-kirkossa Döblingissä. Seurakunnan perustamisen yhteydessä luotiin myös papin neljännesvirka suomenkielistä työtä varten, jonka

kustannuksista Itävallan luterilainen kirkko otti vastuun. Johanna Uljas-Lutz, joka tähän mennessä oli palvellut suomalaista seurakuntaa vapaaehtoistyönään, siunattiin seurakunnan viranhaltijaksi juhlajumalanpalveluksen yhteydessä. Lokakuussa oltiin valittu myös uusi kirkkoraati puheenjohtajanaan Maija Asunta-Johnston.

Suomalaisen seurakunnan pitkäaikaisena toiveena oli ollut löytää vakituinen paikka jumalanpalveluksilleen, ja myös muulle toiminnalle, kun Cumberlandstrassen tilojen vuokrasopimus oli vuonna 1996 purettu. Seurakunnan perustamisen yhteydessä saatiin aikaan yhteistyösopimus Döblingin seurakunnan kanssa Weinberg-kirkon käytöstä. Kolmen vuoden ajan (2005-2008) Weinberg-kirkko toimi suomalaiselle seurakunnalle kotina, ei ainoastaan jumalanpalvelusten pitopaikkana, vaan myös seurakunnan virallisena osoitteena. Myös seurakunnan tavaroille löytyi oma kaappi ja nurkkaus kirkon tiloista.

Vaikka seurakunnan virallistaminen osaksi Itävallan luterilaista kirkkoa oli todella positiivinen ja kauan kaivattu saavutus, liittyi myös tähän siirtymään kitkaa – niin tapahtuu lähes aina, kun vaihdetaan ”perheyrityksestä” monimutkaisempaan systeemiin. Uusia haasteita olivat mm. jäsenyyskysymys (suomalaisen seurakunnan jäsenen oli oltava nyt virallisesti Itävallan luterilaisen kirkon jäsen ja maksaa kirkkomaksua) sekä papin ja kirkkoraadin vastuualueet. Kun seurakunta perustettiin, oli lopullinen seurakuntajärjestys vasta muotoutumassa – kaikki ei ollut heti valmista, mikä aiheutti myös epäselvyyksiä.

Vuoden 2007 syksyllä ruotsalaisen seurakunnan pastori otti yhteyttä Johannaan kertoen, että he joutuisivat luopumaan osasta Gentzgassen tiloista ja varovasti kysyen, olisiko suomalaisella seurakunnalla kiinnostusta vuokrata niitä. Kirkkoraati innostui tarjotusta mahdollisuudesta omiin tiloihin, koska sijainti oli hyvä, ja koska ruotsalainen seurakunta olisi luonteva naapuri. Tilat olivat myös jo monille tutut Ruotsalaisessa kirkossa pidettyjen jumalanpalvelusten ja muskarin takia. Rahoitus tilojen remonttiin ja vuokraan saatiin Suomen evankelis-luterilaiselta kirkolta, ja vapaaehtoisten apujoukkojen ansiosta tilat remontoitiin vuoden 2008 kesällä. 16.11.2008 vietettiin suomalaisen seurakunnan omien tilojen avajaisia. Myös kaikki jumalanpalvelukset siirtyivät Ruotsalaiseen kirkkoon, lukuunottamatta jouluaaton hartautta, jota oli vietetty St. Ruprecht-kirkossa joulukuusta 2006 lähtien. Tässä vaiheessa suomalaisen seurakunnan kirkonkirjat siirrettiin uuden sijantinsa vuoksi Währingin ja Hernalsin luterilaisen seurakunnan hoidettavaksi, ja sopimus Döblingin seurakunnan kanssa loppui.

Johanna Uljas-Lutz toimi suomalaisen seurakunnan pappina vuoden 2008 loppuun asti, sillä tarkoitus oli, että kolmevuotisen virkamääräyksen jälkeen seurakunta voisi itse valita seuraavan pastorinsa. Johannaa seurasi tehtävässä Riina Saastamoinen (1.1.2009 - 31.8.2010), joka haki avoimeksi tullutta virkaa Suomesta käsin. Riina teki ison työn luodessa seurakunnalle selkeän ohjekansion. Riinan jäädessä äitiyslomalle ja palatessa Suomeen hän järjesti sijaisekseen pastori Marianna Saartio-Itkosen (1.9.2010 - 31.8. 2011), joka sillä hetkellä sattui asumaan miehensä kanssa Münchenissä. Vuoden verran Marianna kulki ahkerasti junalla Saksan ja Itävallan väliä.

Vuoden 2011 syyskuusta lähtien papin tehtävää hoitamaan valittiin Itävallassa asuva teologi ja entinen kirkkoraadin (2007-2008) jäsen, Ella-Maria Boba, joka parhaillaan suoritti Itävallan evankelisten kirkkojen pappiskoulutusta. Ella sai pappisvihkimyksen Suomesta lokakuussa 2011 ja vuonna 2012 hänet valittiin virkaan virallisesti neljän vuoden sopimuksella, jota on

jatkettu nyt jo kolmannen kerran. Papin virka oli tässä vaiheessa saatu neuvoteltua puolikkaaksi viraksi Marianna Saartio-Itkosen ja suurlähettiläs Marjatta Rasin myötävaikutuksesta sekä Suomen kirkon lupaaman taloudellisen tuen ansiosta. Virkamääräyksen laajentaminen mahdollisti mm. kuukausittaisten jumalanpalvelusten tarjoamisen Wienissä aikaisemman kuuden kerran sijaan, säännöllisemmän viikottaisen toiminnan Gentzgassen tiloissa, sekä tiiviimmän yhteydenpidon maakuntien suomalaisyhteisöihin.

Myös pastorit Merja Olin, Anne Tikkanen-Lippl ja Sari Wagner ovat toimineet seurakunnassa: Merja 90-loppupuolella kahden vuoden ajan vapaaehtoisena pastorina, Anne Johannan virkavapaan aikana helmikuusta kesäkuuhun 2007 ja Sari Ellan äitiysloman aikana 1.8.2014-30.9.2015. Seurakunnan kuraattoreina ovat toimineen sen 20-vuotisen virallisen historian aikana: Maija Asunta-Johnston (10/2005-2009), Riitta af Ekenstam (2010-2013), Simon Konttas (2014-2019), Laura Homan (2020- 6/2023), sekä nykyinen Elise Sippola-Puster.

Ella-Maria Boba